

Studium disciplin procesních.

Studium právnické se podle nynější své úpravy rozpadá ve dva oddíly časově rozdělené: historický a judiciálně-státovědecký, tento pak ve dva velké obory paralelně vedle sebe studované: judiciální a státovědecký. Rozdělení látky mezi tyto dva oddíly je dáno hlediskem státních zkoušek, judiciální a státovědecké, obě tyto zkoušky jsou pak upraveny podle požadavků, které klade státní služba na své konceptní úřednictvo (v nejširším slova smyslu) v různých oborech státní správy, včetně správy justiční a soudnictví. Pokud pak jde o ostatní právnická povolání mimo státní službu, k jejichž výkonu stačí vykonání přísných zkoušek doktorských (rigoros), je předmět studia k těmto zkouškám rozvržen v podstatě stejně.

Že *dosavadní právní systematika nevyhovuje*, bylo nejen dokázáno ryzí naukou právní, ale je dnes již také uznáváno. Vady a nevýhody rozdělení jednotlivých právních oborů se ani tak nepociťují v praxi jako spíše při vědeckém zpracování a hlavně při studiu. Dnešní právní systematika má svůj původ v ryze náhodném seskupení právních norem v jednotlivé obory tak, jak se to právě praxi podle obsahu norem hodilo. Vždyť původci této systematiky jsou právníci římské, kteří byli jen praktiky a nikoliv teoretiky. Praxe pocítuje jako určitou úlevu, že normy určitého obsahu, s kterými v určitém úseku praktického právnického povolání musí pracovat, má sestaveny v jednom po případě několika velkých zákonech. Je to ovšem pohodlné, ale je v tom skryto určité nebezpečí: praktický právník, pracující v určitém speciálním oboru, se sice stane vynikajícím odborníkem — specialistou, ztrácí však — nevěnuje-li náležitou pozornost celku právního řádu — během času zcela souvislost s ostatními úseky právního řádu, ve kterých nepracuje, a v důsledku toho se stává špatným právníkem. Neboť právní řád je celek a jenom z tohoto celku lze odvozovat platné konkrétní normy. Velká specialisace může mít v takovém případě za následek nejen vzájemné odcizení různých speciálních oborů,

může však dokonce vésti k takové disharmonii mezi nimi, že může dospěti až k vytvoření zcela protichůdných a navzájem se vylučujících konkrétních norem, odvozených z jediného právního řádu.

Je jedním z velkých kladných přínosů ryzí nauky právní do právní vědy (odpůrci její zdůrazňují ponejvíce její „negativní“ výsledky), že vytyčila *požadavek obecné noetiky právnické*, jejíž poučky mají obecnou platnost ve všech oborech právních. Ať už jsou názory na tuto vědeckou práci jakékoliv, jedno však musí jistě každý uznati: že takováto obecná noetika bude znamenati neobyčejnou úsporu duševní práce právnické. Je tu zcela na místě její srovnání s racionalisací, která dnes tolik pokročila v oboru věd technických. Jde tu prostě o *racionalisaci právnického myšlení*.

Složitost moderního života jakož i nesmírná mnohotvárnost zasahování právního řádu do všech jeho složek způsobuje, že právní řád se stává nepřehledným souborem norem všech možných obsahů. Nejde tu o normy konkrétní, ale i norem abstraktních máme dnes na příklad v právním řádu československém takové množství, že je prostě nemyslitelné, aby jednotlivec je všechny a dokonale ovládl. Proto již tento vývoj sám si vynucuje *vytvoření právnické metodiky*, která bude *platnou ve všech oborech právních* a která poskytne právnickému myšlení spolehlivé vodítko při tvorbě norem nejrůznějšího obsahu a nejrůznějších oborech. Jest ovšem z nejpřednějších úkolů právnického studia, aby poskytlo právě toto vodítko a vyškolilo právníka v právnickém myšlení tak, aby byl schopen právnicky myslet a působiti k tvorbě norem při každém obsahu právního řádu a ve všech jeho oborech.

Prvním oborem, který tu přichází v úvahu, jsou disciplíny procesní. Měl jsem již příležitost poukázati na velkou *důležitost a cenu vytvoření jednotného pojmu právního řízení* (ve svém spise: Skutkové zjištění a právní posouzení v řízení soudním, Brno 1934). Upozornil jsem zejména (na str. 36) na to, že moderní právní věda musí hledati podobné sjednocovací pojmy, které v budoucnu povedou zcela určitě k vytvoření jednotného procesního práva. Vývoji tomu nasvědčuje nyní platný správní řád (vládní nařízení z 13. ledna 1928 č. 8 Sb. z. a n.), který je pracován zřejmě pod vlivem civilního řádu soudního. Nejde naprosto o to, aby bylo sjednoceno soudnictví s administra-

tivou. V tom směru trvají důvody pro rozdílnou organisaci obou těchto orgánů. S hlediska hospodárnosti právní praxe bude však nesporně velkým ziskem, podaří-li se během doby sjednotiti všechny normotvorné procesy v jednotný procesní řád, shrnující vše to, co je různým druhům procesů společného. Je to sice otázka daleké budoucnosti, vývoj se však musí bráti tímto směrem, má-li býti udržena jednotnost právního řádu a na něm spočívající právní jistota, kterou povážlivě by mohla otrástiti roztržičnost všech možných právních oborů, jak se již dnes projevuje.

Jedná se proto také o to, *aby tento vývoj byl připraven nejen vědecky* propracováním vyšších sjednocovacích pojmů a rúdných zásad právního řízení, ale též *studijně* přípravou právníckého dorostu a jeho náležitým vzděláním právě v tomto směru.

Při úvahách o reformě právníckého studia je jednou z hlavních otázek, zda se má dosavadní třisemestrální studium historickoprávní ponechat, či zda se má zkrátiti na 2 semestry a druhé studijní období rozšířiti na 6 semestrů. Ať už je tato otázka řešena jakkoliv, nutno zdůrazniti, že i v období historickém (bude-li ovšem vůbec zachováno v této podobě, neboť i v tomto směru jsou odůvodněné návrhy na novou úpravu), by bylo velmi na prospěch věci, kdyby se věnovala *pozornost obecným problémům procesním* a připravila tak půda pro studium platných procesních řádů. Zejména při studiu historickoprávním by bylo možno sledovati jednotně vývoj jednotlivých institutů procesních a sloučiti při tom studium civilního procesu římského, obecného a kanonického.

V tom směru by zajisté nejlépe vyhovoval *Englišův* (Obzor Národohospodářský XL, str. 156) návrh na zřízení dvousemestrálního studia přípravného na místo nynějšího období historickoprávního, který mezi čtyřmi hlavními obory (které by pak byly zkušebními předměty první státní zkoušky) vytyčuje dva, které by tu přicházely v úvahu. Je to jednak metoda poznávání práva a základní pojmy právního řádu, v níž by se dostalo posluchačům základního školení pro disciplíny procesní. Další pak jsou historické prvky platného právního řádu, ve kterých by se mohlo souhrnně pojednati o historickém vývoji procesu, jak jsem shora naznačil.

Některé reformní návrhy — zejména návrh Englišův — žádají aby dosavadní pětisemestrální období judiciálně politické bylo rozšířeno na 6 semestrů a rozděleno ve dvě stejně dlouhá období judiciální a státovědecké, každé zvláště. Zpravidla se tu počítá se zkrácením historického období na dva semestry nebo s prodloužením studia právnického celkem na 10 semestrů.

Rozdělení právnického studia v samostatné obory judiciální a státovědecký, nebude možné při zachování dnešního rozdělení jednotlivých předmětů. To by nebylo k prospěchu věci, nýbrž jenom k její škodě. Jak jsem zdůraznil již nahoře, musí nutně vývoj směřovati spíše k sblížení a vzájemnému proniknutí obou zmíněných oborů, než k jejich separování. *Předmětem studia* v oboru judiciálním a státovědeckém je v celku *poznání celého právního řádu* československého. Soubor norem, tvořící ucelený právní řád státu, musí se nutně poznávati ve svém celku a ve vzájemné závislosti norem jedněch na druhých. Je nemyslitelné, aby studující právník správně pochopil určitou výšeč právního řádu, aniž by se seznámil a náležitě pronikl také ostatní výšeče tohoto právního řádu. Je sice správné, že nelze poznávati celý právní řád najednou, nýbrž že je třeba postupovati od jedné jeho součásti k druhé. Avšak až poznám tento právní řád celý, pak teprve jsem také poznal a správně pochopil všechny jednotlivé normy tohoto souboru v celku. Je bezpodmínečně nutno, aby kandidát byl ke zkoušce připraven tak, aby předmět zkušební nejen náležitě ovládal co do obsahu svou pamětí, nýbrž aby také celou látku náležitě pochopil a pronikl. Memorování právních předpisů nemá vůbec žádné ceny. Nastudování pouze určité části právního řádu bez aspoň povšechné znalosti ostatních jeho částí vede nutně k tomu, že vzájemná souvislost právních norem a celého souboru zůstane kandidátu v určitých místech nepochopenou, a proto to může vésti kandidáta k tomu, aby určité partie se prostě naučil z paměti. Ke státní zkoušce nebo k přísné zkoušce doktorské však musí kandidát přijíti nejen s určitými znalostmi obsahu právních norem, ale také s uceleným názorem na zkušební předmět. Musí býti proto obeznámen s celým právním řádem československým, přičemž předměty zkušební musí ovládati úplně, o ostatních pak musí míti aspoň určitou představu a povšechnou orientaci. Rozdělení oboru judiciálního a státovědeckého v různá studijní období při nynějším rozdělení látky by způsobilo *rozdrobení*

právníckého studia, a tomuto by se stížilo hlavní jeho poslání: dáti právníku bezpečné vodítko pro jeho budoucí právnícké povolání, totiž naučiti ho právníckému myšlení, správné a bezpečné orientaci v právních předpisech a tvorbě právních norem. Proti rozdělení studia judiciálního a státovědeckého se vyslovil Weyr (Zprávy Právnícké Jednoty Moravské, XXII., 1913, str. 260 a násl.), který uvedl závažné námítky se stanoviska právní metodologie již proti tomuto návrhu, obsaženém v návrzích komise pro reformu správy v býv. Rakousku.

K čemu vede znalost jen určitých právních předpisů bez náležitého obeznámení s obory ostatními, můžeme nejlépe pozorovati na aktuárských úřednících, ať soudních neb politických. Jsou sice dobrými rutinéry ve svém oboru, ale dovedou „vyřídit“ pouze běžné případy. Jejich znalost právního řádu je kasuistická a chybí jim právnícká erudice, která umožňuje posouzení každé věci s vyššího hlediska, s hlediska celkového souboru právních norem, nikoliv toliko s úzkého hlediska normy, které jest na daný případ použití.

Je pravda, že právník, který by prošel oběma obory, judiciálním a státovědeckým, každým zvláště, by získal nakonec ucelený názor na právní řád, jaký tu po něm požadujeme. Avšak nesmíme zapomenouti, že oddělené studium určitého oboru uzavřené zkouškou, oddělí od sebe jednotlivé právní obory právě v nejdůležitější době, při studiu ke zkoušce. Nutno proto při tomto rozdělení nově upravití rozvržení látky obou zmíněných oborů a pamatovati hlavně na předměty obecné povahy.

Nutno zejména studium dále prohloubiti právě v tom směru, pokud zde o zdůraznění přibuznosti jednotlivých oborů. Posluchači nutno hned od počátku usnadniti povšechnou orientaci po právním řádu a dáti mu vodítko, aby mohl spolehlivě spojovati jednotlivé poznatky o obsahu právního řádu v ucelený a jednotný systém.

V tomto směru jistě koná své poslání na prvním místě *právo ústavní*, neboť kvalita norem, jež jsou předmětem jeho studia, jakož i povaha tohoto právního oboru jakožto primárního procesu normotvorného, je přímo předurčuje k tomuto úkolu. Bez dobré znalosti práva ústavního si nelze představit ani studium ostatních oborů státovědeckých ani oborů judiciálních. Zde zase nejlépe je patrna nevýhoda časového rozdělení studia v obor judiciální a státovědecký, kterému by bylo lze čeliti jenom tak,

že by ústavní právo musel odposlouchati každý kandidát, který by se hlásil k druhé státní zkoušce, ať už to byla judiciální nebo státovědecká, a v případě, že by se hlásil nejprve ke zkoušce judiciální, musel by se vykázati úspěšným kolokviem z tohoto předmětu. Přeložením práva ústavního do období přípravného, jak v podstatě navrhuje *Hobza* (Právnick 1935, str. 451), by se porušila souvislost tohoto předmětu s ostatními předměty státní zkoušky státovědecké.

Hned na druhém místě bude nutno postarati se o to, aby se dostalo posluchači náležitého podkladu pro *studium normotvorby vůbec*, aby mohl správně pochopiti jednotlivé *procesy normotvorné*. Bude proto nutno zříditi jako nový *studijní předmět proces normotvorný*, který shrne vše, co je společného civilnímu řízení soudnímu, trestnímu řízení a správnímu řízení, kteréžto obory by pak jednotlivě na něj navázaly jako předměty speciální. Zkušebními předměty bude nutno ovšem ponechati civilní řízení soudní, trestní řízení spolu s právem trestním a správní řízení v rámci správního práva. Poněvadž ale při procesu normotvorném půjde o předmět obecné povahy a zejména o předmět průpravný, dalo by se uvažovat o tom, že by se proces normotvorný stal předmětem povinného kolokvia, jehož úspěšný výkon by byl podmínkou připuštění k státní zkoušce jak judiciální tak i státovědecké.

Povšechný *teoretický základ*, který poskytne posluchačům proces normotvorný a který bude pak doplněn speciálními přednáškami z různých oborů procesních (civilního, trestního, správního), bude ovšem *nutno prohloubiti a upevniti názorným výkladem praktickým*. Jsou to v první řadě procesní disciplíny, které nutno vykládati na praktických příkladech, aby snáze — a v určitých částech vůbec — mohly býti pochopeny. Vyskytují se v nich partie, které bez praktické ukázky ani nelze pochopiti (na příklad pojem a význam záhlaví čili rubriky v civilním procesu soudním). *Praktická cvičení* v jednotlivých oborech procesních — které ovšem budou konány pro každý zvláště — bude nutno uspořádati tak, aby posluchači: a) se seznámili se vzory a příklady podání, protokolů a vyřízení, b) zúčastnili se jako diváci veřejného projednávání, c) pokud možno seznali při vhodné exkursi také příslušné vnitřní zařízení soudů a úřadů a d) pracovali samostatně na uložených jim příkladech.

Návrhy *Weyrův* (Zprávy Práv. Jednoty Mor. XXII.) a *Englišův* (Obzor Národohospodářský XL.) na nové uspořádání právnického studia považují za neobyčejně dobrý podklad nové úpravy. Propracují-li se v nich uvedené náměty v detailech a dostane-li se každému oboru toho, co od něho vyžaduje zejména praktické uplatnění absolventů právnické fakulty v životě veřejném, bude položen spolehlivý základ pro další úspěšný vývoj našeho státního života. Za nejdůležitější při tom považují *zdůraznění vyššího obecného hlediska, soustředění všeho důležitého a vyřazení méně důležitého a méně potřebného*. Takové vedlejší obory mohou vždy zůstatí předmětem studia jako předměty nepovinné. Každá úvaha o reformě právnického studia musí mítí nutně na mysli pokrok a další vývoj jak života veřejného, který právní řád upravuje, tak i další pokrok věd právních a hospodářských a musí se rozloučiti s tím, co již nenávratně patří minulosti.

Dlužno proto vřele uvítati vládní osnovu zákona o základních ustanoveních studia a zkoušek právnických, kterou rozeslalo v říjnu 1935 ministerstvo školství a národní osvěty právnickým fakultám. Základ této osnovy je velmi dobrý a postačí úpravy v maličkostech, aby osnova vyhověla hlavním požadavkům a mohla skutečně od počátku studijního roku 1936/37 vstoupiti v platnost.

Především zavádí osnova zkrácení historického období na 2 semestry a podstatnou úpravou předmětu studia mění vlastně toto období na období spíše přípravné než historické. Celé studium právnické pak dělí ve dva studijní oddíly. Druhý studijní oddíl pak není rozdělen ve zvláštní oddíly judiciální a státovědecký, takže přednášky obou těchto oborů nutno poslouchati společně a teprve po absolutoriu, resp. v posledních čtyřech týdnech posledního semestru, lze konati druhou a po ní třetí státní zkoušku. Tato úprava jest jistě žádoucí, jak bylo již shora podrobněji vyloženo. Stejně tak jest vítati zavedení povinného absolvování praktických cvičení z předmětů studijním zvolených.

Škoda jen, že při rozvržení látky studia v jednotlivé povinné předměty (§ 3, odst. 2.) se konservativně zůstalo při dosavadní úpravě a že ani při stanovení předmětů nepovinných (§ 5) nebyl vzat zřetel na celou řadu nových speciálních oborů právních, které vznikly sloučením zvláštních předpisů různých

oborů. Stejně tak jako právo pracovní (§ 5, odst. 1., lit. b) vzniklo vyštípením příslušných partií z práva správního, občanského a obchodního, tak také máme dnes celou řadu důležitých nových oborů, které mají býti aspoň jako nepovinný předmět do právnického studia zařazeny (na př. právo pojišťovací). Kromě toho nutno studium prohloubiti předměty obecné povahy, jak jsme již shora naznačili.

Doporučovalo by se proto, aby do § 5, odst. 1. osnovy byl zařazen *další nepovinný předmět: základy právního řízení* (nebo základy práva procesního), ve kterém by se dostalo posluchačům základního školení pro studium procesních disciplin.

Jak bylo zdůrazněno již nahoře, nutno míti na zřeteli vývoj právního řádu a právnického myšlení do budoucna. Právní řád tvoří vždycky jediný a nedílný celek, který porušiti nelze a který se sám nějakému dělení brání. Rozdělení právních norem podle obsahu není možné a jakmile se stalo, vynutí si právní vývoj sám, že příbuzné normy, roztržené do různých oborů, se znovu spolu slučují v novou speciální disciplinu (na příklad právo pracovní, rozdělené do práva občanského, obchodního a správního, nebo právo pojišťovací, rozdělené do práva obchodního a správního a j.). Každé rozdělení norem podle obsahu může býti toliko pomůckou k tomu, aby určité normy mohly býti s různých hledisek posuzovány. V tom má toto rozdělení své odůvodnění a oprávněnost. Vedle toho však nutno budovat širší obory, spočívající na vyšším hledisku, než je obsah normy. V první řadě to bude normotvorba, která nás vede k vytvoření zvláštní discipliny obecnějšího rázu a širšího rozsahu. Základy právního řízení budou velmi dobrým podkladem studia procesů ve všech oborech právních, totiž procesu civilního, trestního a správního, a poskytnou právníku možnost srovnání různých těchto procesů a dobré pochopení vzájemné jejich souvislosti, nehledě ani k tomu, že nutno takto připravovati budoucí vývoj právního řádu.